

С. М. НАУМКІНА

Світлана Михайлівна Наумкіна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології Південноукраїнського педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ГЕНДЕРНОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА *

Актуальність представленого дослідження зумовлена процесами демократизації українського суспільства й пошуками шляхів підвищення ефективності державної політики щодо забезпечення прав та свобод громадян – жінок і чоловіків, необхідною умовою здійснення якої має бути системна розробка науково обґрунтованої моделі державної гендерної політики, що відповідає сучасним соціально-економічним та політичним реаліям українського суспільства.

Процес національного державотворення відбувається в умовах значних світових гендерних перетворень. 80-90-ті роки минулого століття характеризуються трансформацією шляхів розв'язання проблем рівних прав та можливостей статей. На зміну «концепції поліпшення становища жінок» у світовій і національній свідомості приходять «концепція гендерної рівності, прогресу і справедливості».

У зазначеній монографії підкреслено, що незважаючи на розмаїття підходів та уявлень про гендер, у різних правових системах, використання гендерного підходу в соціальному й гуманітарному пізнанні відкриває широкі можливості для переосмислення культури. Теорія соціального конструювання гендера і його розуміння як стратифікаційної категорії, взаємозалежної з категоріями раси, класу й віку, використання переважно в соціальних науках – соціології, психології, економіці, демографії, тобто гендер виявляється одним з базових принципів соціальної стратифікації, а гендер як культурна метафора, теорія деконструкції гендера – в основному в гуманітарних науках – філософії, історії, літературознавстві, культурології. І в першому, і в другому розумінні гендер як наукова категорія та соціально-політичний феномен починає використовуватися в державному управлінні. Поняття «гендер» означає складний соціокультурний процес конструювання суспільством відмінностей між жіночими і чоловічими ролями, поведінкою, ментальними та емоційними характеристиками. Важливим елементом гендерних відмінностей є їх поляризація та ієрархічна супідрядність.

Однією з особливостей сучасного етапу гендерних досліджень є те, що їх об'єктом поряд із жінками все частіше стають чоловіки. Саме їх проблемам присвятили свої наукові пошуки зарубіжні вчені Дж. Плек, М. Кімел, Р. Конел, Е. Еріксон, Г. Салівен, М. Мід, Т. Патерсонс, Р. Бейлз, Ш. Берн. На жаль, вітчизняна докторина ці ракурси досліджує недостатньо.

Упровадження гендерного підходу в державне управління в Україні є засобом досягнення соціальної справедливості й необхідне для забезпечення рівноправного та стійкого людського розвитку шляхом застосування найбільш результативних та ефективних методів державного втручання. Такий підхід передбачає обов'язковість визначення чітких державних гендерних стратегій і вироблення відповідної державної гендерної політики. Особливого значення та актуальності набуває формування і реалізація державної гендерної політики в умовах європейського вибору України в контексті її світової та європейської інтеграції.

В Українській державі останніми роками досягнуто значного прогресу у вивченні й осмисленні гендерної проблематики та вирішенні гендерних проблем. Накопичений досвід потребує наукового аналізу та пошуків шляхів перетворення усталеного механізму забезпечення рівних прав і рівних можливостей жінок на сучасний механізм забезпечення рівних прав і можливостей обох статей, тобто гендерної рівності. Цей механізм має ґрунтуватися на філософії розвитку обох статей, їх рівновазі, збалансованості та взаємо-

© С. М. Наумкіна, 2010

* Рецензія на кн.: Правові засади формування та розвитку гендерного середовища в Україні: Монографія / Кол. авторів; За заг. ред. Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко. – К.: Юридична думка, 2010. – 352 с.

Колектив авторів: академік НАН України Ю. С. Шемшученко, д.ю.н. Н. М. Оніщенко, д.ю.н. Я. М. Шевченко, д.ю.н. О. Ф. Андрійко, д.пол.н. І. О. Кресіна, д.і.н. Л. І. Кормич, к.ю.н. Ю. Л. Бошицький, к.ю.н. С. В. Бобровник, к.ю.н. О. Л. Богінч, к.ю.н. Т. І. Тарахонич, к.ю.н. Л. О. Макаренко, к.ю.н. О. Л. Львова, к.ю.н. Н. О. Мельничук, к.ю.н. В. Ю. Васецький, к.пол.н. О. Б. Ярош, к.ю.н. К. П. Вовраженцева, к.ю.н. В. В. Демічева, к.ю.н. О. П. Дербін, С. В. Береза.

доповнюваності. Втілення конституційних норм про людські права і людський розвиток мають набути реального змісту, об'єктивізації й актуалізації.

Сучасні суспільні трансформації істотно змінюють усталені способи життєдіяльності людини. Ці зміни не є довільними. Вони зумовлені фактором оптимального забезпечення матеріальних потреб людини та широкого комплексу її прав і свобод.

Серед цих прав все більш помітне місце займає право гендерної рівності жінок і чоловіків. Воно, зокрема, сформульоване у Декларації Тисячоліття, підписаній багатьма державами у 2000 р., в тому числі й Україною.

Широке впровадження засад гендерної політики у практику пов'язане із розширенням теоретичних досліджень цих засад, розвитком гендерно-правової теорії. Йдеться також про перехід від «концепції поліпшення становища жінок» до «концепції гендерної рівності, прогресу і справедливості».

Особливе значення має гендерний підхід у сфері державного управління. Він передбачає обов'язковість визначення чітких державних гендерних стратегій і вироблення відповідної державної гендерної політики.

Основним пріоритетом цієї політики має бути забезпечення умов для ліквідації всіх форм дискримінації за ознакою статі в українському суспільстві. Йдеться, зокрема, про доступ до інформації, справедливий розподіл доходів, представництво в управлінських структурах, рівень трудового завантаження, освіти, забезпечення здоров'я тощо.

Основними напрямками державної гендерної політики є: узгодження правової бази щодо питань гендерної рівності з вимогами міжнародного законодавства про дотримання прав жінок і чоловіків у поєднанні з основними правами та свободами людини; створення гендерної системи управління з метою координації діяльності суб'єктів державної політики щодо забезпечення гендерної рівності на державному, регіональному та міжнародному рівнях; розробка та реалізація правових та інших гарантій забезпечення гендерних прав жінок і чоловіків; забезпечення контролю за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя.

У забезпеченні гендерної рівності важлива роль також належить громадянському суспільству. Це особливо стосується формування гендерної культури та правосвідомості.

В основу даної монографії покладено ідею міждисциплінарного підходу, кроссекторальності гендерної проблематики. Новелою даного монографічного дослідження є аналіз категорії «гендерне середовище». Наголос також зроблено на розробці гендерної правової теорії, дослідженні проблем гендерного права, гендерних правовідносин, подолання колізій у гендерному законодавстві. Окремо виділені проблеми, пов'язані з гендерною експертизою проектів законів та інших нормативно-правових актів.

Структура монографії є логічно обґрунтованою, вона відтворює особливості формування гендерної правової політики в Україні та засоби її реалізації.

Цікавим досвідом зазначеного дослідження можна вважати залучення до творчої співпраці вчених та державних службовців близького зарубіжжя, зокрема, з Республіки Беларусь.